

(W)ELKE LERAAR LEEST DIT?! 'MISSCHIEN MOET JE IETS LAGER MIKKEN'

In de rubriek (W)elke leraar leest dit?! wordt steeds een boek besproken dat interessant is voor professionals die werkzaam zijn in het domein kind en educatie.

Het thema 'kansengelijkheid' staat hoog op de agenda van beleidsmakers in het onderwijs. Het creëren van gelijke kansen is echter niet altijd even eenvoudig: extra aandacht voor gelijke kansen in het onderwijs vraagt om een andere manier van 'kijken' en om een cultuuromslag. In zijn boek 'Misschien moet je iets lager mikken' van Milio van de Kamp (1991) laat de schrijver zien dat lage schoolprestaties van jongeren die in armoede opgroeien veelal worden verklaard vanuit het gedrag van die jongeren: ze zouden niet de juiste motivatie, intelligentie en het gedrag hebben om succesvol te zijn in het onderwijs. Dat dit eigenlijk een vorm van symbolisch geweld is, is een ongemakkelijke boodschap die van de Kamp aan de lezer meegeeft en je vraagt je tijdens het lezen af in hoeverre je zelf ook meedoet aan dat 'symbolisch geweld'.

Het begrip 'symbolisch geweld' komt van de Franse socioloog Pierre Bourdieu (1930-2002) en gaat om de machtsverhoudingen tussen de dominante (heersende middenklasse en elite) en de onderdanige groep. Eerstgenoemde groep legt impliciete normen op aan de onderdanige groep, denk daarbij aan het hebben van voldoende middelen (eigen kamer, computer) en een steunende omgeving. Omdat de onderdanige groep niet kan voldoen aan die impliciete normen wordt zij voortdurend geconfronteerd met haar eigen falen.

Van de Kamp schrijft niet 'zomaar' over kansen(on)gelijkheid: hij komt zelf uit een kansarm gezin en beschrijft de problematiek van binnenuit. Door hard werken, doorzetten en de steun van lieve mensen is hij nu docent Interdisciplinaire Sociale Wetenschap aan de Universiteit van Amsterdam. Een succesverhaal zou je denken, maar dat is een veel te makkelijke conclusie. Op het omslag staat niet voor niets: 'Het (boek AR) is geen lofzang op het idee dat je alles kunt bereiken mits je hard genoeg je best doet'.

In een paar hoofdstukken neemt de schrijver je in hoog tempo mee in zijn jonge leven waarbij zich het ene probleem na het andere aandient. Schulden, huiselijk geweld, ziekte, woonproblematiek, drank en drugs, diepe armoede en ga zo maar door. Het dieptepunt in zijn leven is het moment waarop het gezin wordt afgesloten van gas en elektra. Niet meer kunnen koken, geen televisie meer kunnen kijken, niet meer warm kunnen douchen en 's avonds met kaarsen en zaklampen in de weer in een huis waar het toch al kil is doordat er geen vloerbedekking ligt. En zie dan meer eens als dertienjarige je huiswerk te maken, in een omgeving waarbij er sprake is van chaos en de middelen om goed te kunnen leren ontbreken. Dat gaat niet en Milio stroomt af van de havo-kansklas naar vmbo-tl om uiteindelijk op een vmbo-k/b school te belanden. Als hij op die school bij zijn docent Nederlands aangeeft dat hij psycholoog wil worden, zegt ze: 'misschien moet je iets lager mikken'. Goedbedoelde woorden, maar ook woorden waaruit een duidelijke verwachting spreekt. Een verwachting die maar al te vaak wordt geïnternaliseerd door kansarme jongeren.

Milio wil wel hoger mikken en gaat naar de universiteit om psychologie te studeren. Eenmaal op de universiteit loopt hij tegen allerlei zaken aan, zoals klassenverschillen, taalverschillen (repertoire) en gebrek aan de juiste voorkennis. Slechte cijfers zorgen voor een lage motivatie en als daar ook nog een depressie bij komt lijkt stoppen de enige optie. Het is zijn vriendin die hem wijst op de studie sociale wetenschappen. Dat blijkt een schot in de roos, ook al blijven er genoeg obstakels.

Waarom zou je dit boek lezen? Niet alleen omdat het een intrigerend verhaal is, maar ook omdat je inzicht krijgt in het mechanisme van het cultureel kapitaal. Dat je alles kunt bereiken als je maar hard genoeg je best doet is niet waar. Van de Kamp schrijft daarover: 'Het idee van ons onderwijs is dat alle kinderen gelijk behandeld worden en, in theorie, allen dezelfde kans van slagen hebben. Ze worden echter getoetst op normen en waarden die door de middenklassen en elite zijn bepaald, waardoor de kinderen die zich hier het meest mee kunnen identificeren (...) het hoogst scoren. (...) Mijn niet-passende cultureel kapitaal zorgde ervoor dat docenten lage verwachtingen van mij hadden.' (Van de Kamp, 2023, p. 269). Dat cultureel kapitaal zorgt ervoor dat mensen zich weten te gedragen in allerlei verschillende contexten, bijvoorbeeld de context van de universiteit. Als je dat kapitaal niet hebt, dan heb je al een achterstand die moeilijk in te halen is. Naast het geven van inzichten houdt het boek je een spiegel voor: in hoeverre ben jij je bewust van jouw vooroordelen, verwachtingen en ideeën ten aanzien van kansarme jongeren? En wat betekent dat voor docenten? Wat leren wij onze studenten over kansenongelijkheid? En geven wij als docenten het goede voorbeeld? Interessante vragen om over na te denken en door te praten.

Kortom: een interessant boek dat leest als een spannende avonturenroman met een -voor de lezer- goede afloop, maar dat ook, aan de hand van sociologische begrippen, zicht geeft op de ingewikkelde problematiek van kansenongelijkheid. De schrijver zelf is zich ook bewust van de complexiteit van het onderwerp: in zijn epiloog schrijft hij dat hij voor altijd het gevoel zal houden er nooit helemaal bij te horen. Ook al heeft hij een prachtige baan waarin hij veel betekent voor zijn studenten, loskomen van zijn achtergrond is lastig: 'Klasse laat je nooit los. Het ligt verankerd in je lichaam, alsof het onderdeel van je DNA is. Klasse vormt wie je bent'(Van de Kamp, 2023, p.309).

Het tegengaan van kansenongelijkheid gaat dus niet alleen over het creëren van kansen in het onderwijs, het bestrijden van armoede maar bovenal om bewustwording van mechanismen zoals hierboven beschreven. Pas dan kan er werkelijk iets veranderen.

OVER DE AUTEUR

Aukje Rose is werkzaam op Hogeschool KPZ als hogeschooldocent taal en verbonden aan het lectoraat Kansrijke Ontwikkeling van tieners.

LITERATUUR

Van de Kamp, M. (2023). Misschien moet je iets lager mikken. Een verhaal over armoede en kansenongelijkheid. Atlas Contact.